

PREOCUPĂRI DE INTEGRARE VOLUMETRICĂ A ARHITECTURII SECOLULUI AL XIX-LEA ÎN CLUJ-NAPOCA

MIHAELA STRÎMBU

Peisajul urban al Clujului cunoaște în întreg secolul al XIX-lea prefaceri importante, pe care, într-o măsură foarte mare, le regăsim astăzi în aspectul și caracterul construcțiilor orașului. Aceste prefaceri sînt mărturia perioadelor de avînt economic, a aspirațiilor generațiilor acelui secol pentru modernizare și emancipare. Silueta orașului, în special a zonei centrale, capătă înfățișarea de azi, îmbogățindu-se cu elemente dominante de mare valoare, ce-i conferă o personalitate bine definită.

Turnul neogotic al bisericii „Sf. Mihail” dă accentul principal al siluetei, căruia i se subordonează întreaga compoziție a orașului. Vizibilă din mai multe puncte de pe înălțimile

ce înconjură așezarea cît și de pe arterele majore, zona centrală oferă privitorului perspective pitorești în care turnul bisericii „Sf. Mihail” a căpătat putere de simbol al orașului. Alături de acesta, cele două turnuri ale bisericii reformate din b-dul Lenin, turnul bisericii evanghelice din același bulevard, turnurile celor patru clădiri ce străjuiesc podul peste Someș în dreptul străzii Doja, turnul fostei prefecturi (actualul C.P.J.), sînt intervenții puternice în silueta medievală, care au introdus valențe noi la scară urbană.

Volumetria, alt element ce contribuie la închegarea caracterului, a primit importante mărturii ale secolului trecut. Volumele introduse sînt în general impunătoare, reprezenta-

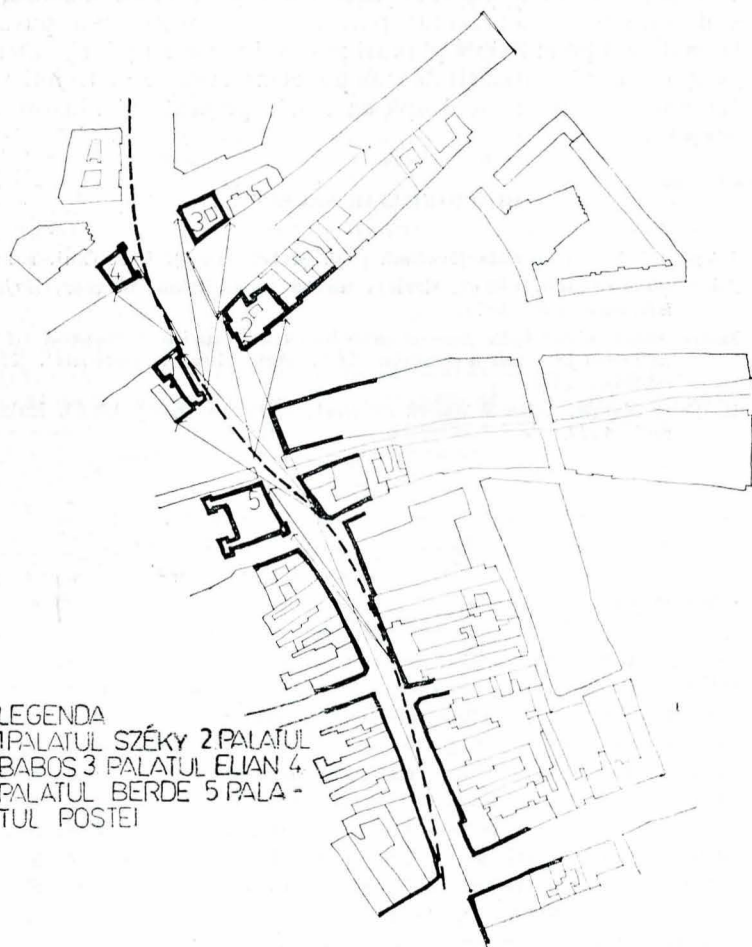

Fig. 1 — Strada Doja

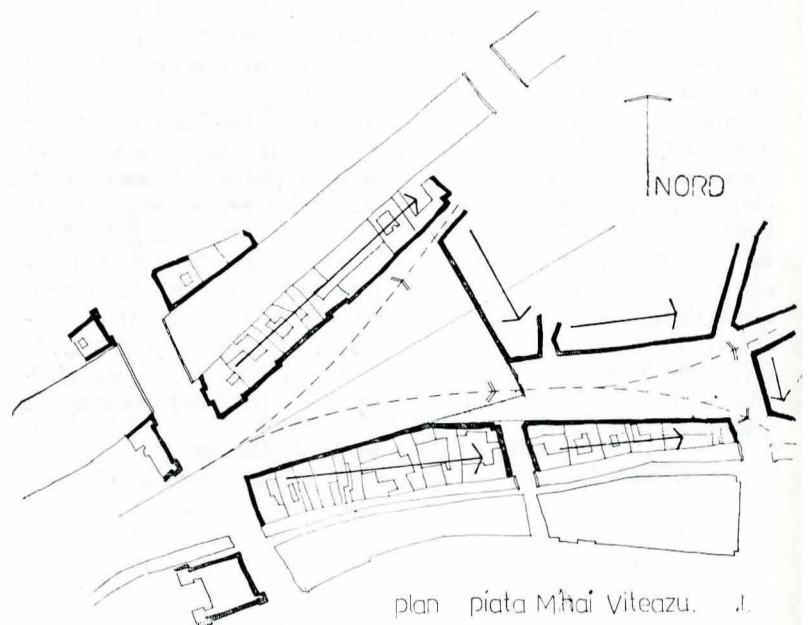

Fig. 2 — Plan piața Mihai Viteazu I
Fig. 3 — Plan piața Mihai Viteazu II

Fig. 4 — Piața Mihai Viteazu — vedere spre vest

Fig. 5 — Piața Mihai Viteazu — vedere spre est

tive pentru funcțiunile ce le adăpostesc: școli, sedii administrative, ale unor societăți bancare sau comerciale, funcțiuni care au căpătat în acea epocă o pondere deosebită în oraș. S-a ajuns astfel, în linii mari, la ansamblul de azi al zonei centrale, al cărui peisaj creat de jocul acoperișurilor are un farmec deosebit, amprentă a unei personalități proprii, bine încheiate și definite.

Unul dintre ansamblurile a cărui formă s-a conturat în secolul trecut este piața Mihai Viteazu. Aici fusese locul târgului de vite¹ a cărui modernizare începe în prima jumătate a secolului al XIX-lea, când se deschid și noi accese dinspre cetatea veche. Demolarea „porții podului” în 1872² și parcelările zonei au permis realizarea, în imediata vecinătate a centrului istoric, a unui ansamblu care s-a încheiat de-a lungul câtorva decenii, fiind unul din punctele ce au mearc expansiunea urbanistică pe axa N-S.

Acesul principal spre zona nou creată se face prin strada Doja, a cărei geometrie sinuoasă oferă numeroase satisfacții

vizuale. Ritmul descoperirilor se înteește pe măsură ce ne apropiem de intrarea în piață a cărei latură vestică o formează (fig. 1). Ultima curbă dezvăluie, pe măsură ce o parcurgem, cele patru clădiri impunătoare ce străjuiesc podul, ale căror fleșe se zăresc pe tot parcursul străzii, atrăgând privirile spre perspectiva spațiului amplu al pieței. Amplitudinea acestei curbe, evident cea mai mare de pe tot parcursul, marchează de fapt și intrarea într-un ansamblu nou. Strada oferă astfel pe tot traseul ei perspective neașteptate, îngustându-se treptat spre debușul în piață, creind o tensiune ce anunță elementele dominante ce vor urma. Forma celor patru clădiri, a acoperișurilor lor, nivelul înalt al cornișelor, scara mai mare detașându-se net din ansamblul adiacent, sînt dovada utilizării modelului baroc³ în această rezolvare urbanistică. Acestea constituie accente puternice atât în geometria străzii Doja cît și în compoziția pieței Mihai Viteazu. Cele patru palate Széky, Baboș, Elian, Berde au un punct comun: tratarea deosebit de îngrijită a volumului și fațadei. Amplasamentele lor de colț au impus rezolvări plastice pe trei fațade, între care una se oglindește în apele Someșului.

¹ Maria Mirel, *Contribuții privind dezvoltarea urbanistică a orașului Cluj în prima jumătate a secolului XIX*, în „Acta Musei Napocensis”, XII, 1975, p. 311.

² *Idem*, p. 303.

³ Heath Licklieder, *Scara arhitecturală*, Editura tehnică, București 1973, p. 184.

Ridicate în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea cele patru clădiri erau destinate pentru locuințe, cu spații comerciale la parter. Se integrau astfel prin funcțiile lor primare funcției generale a ansamblului de piață comercială. Pe lângă aceasta ele primesc și o funcție secundară în raport cu grupul de clădiri din care fac parte, constituind punctele de interes maxim în dinamica compoziției.

Palatul Széky este un valoros monument civil, neogotic care redă într-o tratare liberă elementele decorative ale stilului, remarcându-se totodată prin grija deosebită în alegerea materialelor și rezolvarea detaliilor de construcție⁴.

Vizavi, pe același mal al Someșului, **palatul Baboș**, primul clădit în seria celor patru, are un volum robust cu o tratare plastică în care se regăsesc puternice reflexii baroce: cornișă puternic profilată, ancadramente profilate în arc la ferestre, acoperiș bulbar pe turnul de colț.

Palatul Elian⁵, între ultimele realizări romantice din Cluj, se compune în jurul unei curți interioare dreptunghiulare cu proporții deosebit de frumoase. Plastica fațadei introduce loggia de colț, la primul nivel, într-o interpretare liberă a stilurilor clasice.

Palatul Berde, reluând balcoanele de colț de la palatele Baboș și Elian, schimbând însă materialele utilizate, introduce deasupra ferestrelor motivul mascheronului într-o compoziție eclectică și proporții armonios echilibrate.

Unitatea compozițională a celor patru clădiri devenise o subordonată integrată organic volumetricii și siluetei centrului istoric medieval. Joncțiunea străzii Doja cu piața Mihai Viteazul formează un spațiu urban de mare calitate în care elementul surpriză este constant exploatat. De aici se deschide, pe axa E-V piața, cu o puternică mișcare spre exterior, într-o compoziție echilibrată a elementelor funcționale și vizuale.

Planul pieței dovedește o asimetrie accentuată care elimină monotonia și subliniază orientarea întregului spațiu (fig. 2). Fronturile lungi introduc în compoziție linii de forță puternice care dirijează mișcarea din acest spațiu spre spațiile alăturate, mișcare susținută și de contraforța frontului estic. Închiderea parțială a acestuia, asimetrică față de axa principală a compoziției, orientează trecătorul spre spațiul vecin care repetă în linii mari planimetria primului, la o altă scară însă. Se conturează astfel surpriza și plăcerea mișcării într-un alt spațiu care articulează folosința primului.

⁴ Ștefan Pascu și colectiv, *Istoria Clujului*, 1974, p. 369; Ștefan Pascu, Viorica Marica, Mircea Țoca, Rudolf Wagner, *Clujul istorico-artistic*, 1974, p. 182.

⁵ Ștefan Pascu și colectiv, *Istoria Clujului*, 1974, p. 369.

Pornind în sens invers, compoziția planimetrică este direcționată către un punct de interes maxim, palatul Széky (fig. 3). Inflexiunile frontului sudic mențin tendința de a oferi trecătorului, din această direcție, surprize noi, pe măsura înaintării spre mijlocul pieței. Compoziția volumetrică reliefează și mai bine caracterul dinamic. Clădirile controlează spațiul, conjugându-se pe toate fronturile, creând o impresie impunătoare. Subordonarea fiecărei clădiri ansamblului, ca volum și funcțiune, creează impresia de unitate și coerență.

Jocul vibrant al coamelor și cornișelor, ritmul fațadelor și golurilor de pe fronturile lungi creează, de asemenea, prin opoziție cu frontul estic, o compoziție tensionată (fig. 4). Pe măsura parcurgerii spațiului avem însă sentimentul acestei unități și în același timp revelația curgerii spre o altă zonă. Utilizarea tehnicilor și materialelor de construcție asemănătoare, ba mai mult, preluarea ritmului golurilor și a detaliilor de fațadă de la o clădire la alta, subliniază unitatea. Succesiunile de scară mică asigură varietatea și dinamica compozițională, în care volumele mai mari devin accente puternice. Revenind în traversarea spațiului (fig. 5) din sens invers, tensiunea elevațiilor atinge punctul culminant în turnul de colț al palatului Széky. Amplasarea lui în afara axei de compoziție descătușează imediat tensiunea prin sugerarea mișcării fluente atît spre vest cît și spre nord.

Acest ansamblu în substanța arhitecturală s-a încadrat în asigurarea unei funcțiuni adecvate. Comerțul a continuat să fie destinația principală a pieței mult după ce a primit în linii mari aspectul de azi. Fronturile pieței nu conțin clădiri reprezentative sau de cult, ci exclusiv locuințe cu magazine la parter. Animația permanentă asigurată de funcțiune, în întreg spațiul, face parte din caracterul, personalitatea ansamblului. Fondul construit al pieței oferă cadrul de desfășurare a acestei animații, condiționându-se și punându-se în valoare reciproc. Completările fronturilor realizate la începutul secolului nostru au ținut cont și au respectat funcția pieței și substanța ei istorică.

S-a realizat, astfel, la sfîrșitul secolului trecut un ansamblu încheiat cu o personalitate bine definită, subordonat dar continuînd centrul istoric al orașului, completîndu-i personalitatea. Evitîndu-se o compoziție statică, s-a realizat o grupare fluidă, flexibilă, care exprimă creșterea și dezvoltarea urbană. Volumetria atent studiată în care alternanțele de scară mică și scară mare vin să marcheze caracterul dinamic, și accentele introduse prin clădirile de colț sînt elementele de valoare ce le oferă acest ansamblu urbanistic. Alături de acestea, calitatea clădirilor ce încheagă piața, confortul introdus reprezintă o contribuție importantă la ridicarea și valorificarea peisajului urban clujean.

UN IMPORTANT MONUMENT NEO-GOTIC ÎN CLUJ-NAPOCA—PALATUL SZÉKY

ARH. UNDINA NEAMȚU

Avîntul economic al Clujului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea l-a impus și pe cel urbanistic, concretizat într-o adevărată „febră a construcțiilor“. În acest context, s-au edificat pe lângă impunătoarele clădiri cu programe social-administrative, de învățămînt sau de cult și numeroase clădiri de locuit, expresii vii ale stării sociale a epocii, ale gustului și stilului de viață. Predomină „palatele“, menite să satisfacă gusturile cosmopolite ale burgheziei, puternic influențată de cele din capitala Austro-Ungară la sfîrșit de secol.

Palatul Széky este situat în orașul Cluj-Napoca, pe principala arteră (str. Gh. Doja—Horea) ce face legătura centru—gară în colțul sud-vestic al podului peste riul Someșul Mic. Palatul este amplasat în imediata vecinătate a vechii incinte a orașului, ale cărei ziduri erau demolate la data edificării clădirii în anul 1893, conform datei înserise și în mozaicul holului de acces (fig. 1).

Fig. 1 — Vedere de ansamblu, după o ilustrată din 1903